

SISTEMATICA ARHETIPULUI ÎN MUZICOLOGIA ROMÂNEASCĂ: CORNELIU DAN GEORGESCU

Prof. univ. dr. VALENTINA SANDU-DEDIU
Universitatea Națională de Muzică București

Valentina SANDU-DEDIU, muzicolog, Doctor în muzicologie din 1995, cu o teză despre manierismul în muzică (publicată în 1997), a primit în 2008 Premiul Academiei de Științe Berlin-Brandenburg (*Rudolf Meimberg*), în principal pentru volumul *Rumänische Musik nach 1944*, Saarbrücken, Pfau, 2006. Este profesor (de istoria muzicii, stilistică și muzicologie) la Universitatea Națională de Muzică București (din 1993). Autoare a zeci de articole și studii publicate în reviste europene și în S.U.A., a publicat volume despre *Wozzeck* de Alban Berg, despre muzica nouă și postmodernismul european, despre muzica românească contemporană.

Unii compozitori români de avangardă neagă modul tradițional de a face muzică, inclusiv de a scrie partitura. De cele mai multe ori, asemenea muzicieni își găsesc justificarea estetică în întoarcerea spre „arhetipuri”, concept citat mai ales prin anii '90 ai secolului trecut cu un entuziasm inepuizabil. Orice poate fi considerat arhetipal: rezonanța naturală, un acord, glissando-ul etc.¹²¹ Din această abundență de arhetipuri, se poate ușor deduce că nu toți muzicienii români (compozitori sau muzicologi) au aprofundat de fapt temeinic teoriile filosofice, psihologice, teologice și antropologice despre arhetipuri, elaborate în ultimele decenii în plan mondial.

Cel care procedase temeinic și lansase conceptul de arhetip în dezbateră muzicală românească, încă din anii '80, este compozitorul Corneliu Dan Georgescu. El pornește în primul rând de la accepțiunea lui Jung (care i se pare cea mai potrivită pentru o transferare justă în câmpul muzicii), apoi de la experiența sa de etnomuzicolog. Observă că muzicile de tip folcloric sunt prin natură „ produse ale inconștientului” a căror „apropiere de o zonă arhetipală nu poate fi contestată”.¹²² Această opinie a autorului se plasează în prelungirea minuțioaselor cercetări în domeniul folcloric: fie sub formă monografică, cum este remarcabilul volum *Semnale de buciom* din ciclul *Repertoriul pastoral* realizat în cadrul Institutului de Etnografie și Folclor¹²³, fie în studii

¹²¹ Pentru o abordare cuprinzătoare a acestei teme, vezi Irinel Anghel, *Orientări, direcții, curente ale muzicii românești din a doua jumătate a secolului 20*, Editura Muzicală, București, 1997.

¹²² Corneliu Dan Georgescu, *Preliminarii la o posibilă teorie asupra arhetipurilor în muzică*, în *Studii de muzicologie*, vol. XVII, Editura Muzicală, București, 1983, p.107.

¹²³ Corneliu Dan Georgescu, *Repertoriul pastoral. Semnale de buciom, Tipologie muzicală și corpus de melodii*, Editura Muzicală, București, 1987.

de sinteză vizând „muzica atemporală”, sistemele melodice și „flexibilitatea” sintactică a muzicii folclorice.

Arhetipul muzical primește, la C.D. Georgescu, definiția prin

imaginea sau reprezentarea primară, fundamentală, a unui arhetip. Această ‘imagine muzicală primară’, la fel de abstractă ca și arhetipul în concepția lui Jung, poate fi sugerată printr-un simbol (nedepășind încă, în acest fel, teritoriul abstracțiunii pure.) Într-un ‘limbaj muzical’ precizat, această ‘imagine primară’ ar exista real printr-o ‘imagine de gradul II’, de data aceasta concretă.¹²⁴

După ce i se stabilește cadrul specific de referință și „extensia socială”, *arhetipul* muzical este pus în relație de C.D. Georgescu cu diferitele niveluri ale operei de artă: în contextul comunicării artistice, în planul estetic, în planul tipologic, mitologic, simbolic, în raportul natură-cultură, în perspectiva „sensului artei” și în binomul muzică-psihologie. Pe lângă astfel de conexiuni cu domenii diverse ale cunoașterii umane, autorul insistă asupra *naturii* arhetipurilor muzicale și pune problema „evoluției” acestora, apoi pătrunde în adâncimea noțiunii, analizându-i componentele. Nu vom continua cu detalii (referitor bunăoară la „catalogul de simboluri arhetipale”), dar trebuie precizat că autorul deschide aici un orizont în muzicologia românească, pe care el însuși îl va continua, în studii consecutive despre *Simbolica numerelor*, *Principiul arhitectonic iterativ* și *Arhetipul „Nașterii” și al „Morții”*¹²⁵. Aceste extensii exegetice luminează prin puterea argumentației și a densității ideilor exprimate domeniul predilect al „manifestărilor arhetipale”.

Cum încadrează C.D. Georgescu modul în care teoretizează arhetipurile muzicale în propriul program estetic, componistic? Pe scurt, prin caracterul „minimal” derivat dintr-un neoprimitivism folcloric. Să ne reamintim că face parte dintr-o generație de compozitori născuți între 1935-45, mulți dintre aceștia propunând în deceniile 7-8 (și, desigur, continuându-și sau diversificându-și preocupările până în prezent) propriile orientări: spre muzica spectrală, cu insistența pe un sunet original, spre cea de meditație, incantatorie, spre extragerea unor principii de compoziție din morfologia folclorului românesc, spre diverse modalități de integrare a aleatorismului (mai mult sau mai puțin controlat), a minimalismului, a teatrului instrumental sau a muzicii electroacustice. Alături de C.D. Georgescu (*1938), pot fi enumerați într-o listă fragmentară Nicolae Brânduș (*1935), Mihai Mitrea-Celarianu (*1935), Ede Terenyi (*1935), Nicolae Coman (*1936), Corneliu Cezar (*1937), Irina Odăgescu (*1937), Lucian Meșianu (*1937), Mihai Moldovan (1937-1981), Liviu Glodeanu

¹²⁴ Corneliu Dan Georgescu, *Preliminarii la o posibilă teorie asupra arhetipurilor în muzică*, p.108.

¹²⁵ Idem, *Studiul arhetipurilor muzicale (I). Simbolica numerelor*, în *Studii de muzicologie*, vol. XX, București, Editura Muzicală, 1987, p.60. *Studiul arhetipurilor muzicale (II). Principiul arhitectonic iterativ*, în „Muzica”, nr.3, 1986, p. 12. *Arhetipurile muzicale (III). Arhetipul „Nașterii” și al „Morții”*, în „Muzica”, nr. 12, 1986, p.16.

(1938-1978), Vasile Spătăreanu (1938-2005), Dieter Acker (*1940), Octavian Nemescu (*1940), Dan Voiculescu (*1940), Dinu Ghezzo (*1941), Horațiu Rădulescu (1942-2008), Dan Buciu (*1943), Costin Mioreanu (*1943), Sabin Păutza (*1943), Viorel Munteanu (*1944), Iancu Dumitrescu (*1944), Ulpuiu Vlad (*1945).

Colegi legați de o prietenie statornică, pe Liviu Glodeanu, Mihai Moldovan și Corneliu Dan Georgescu au pornit programatic de la muzica sătească românească (îndeosebi din zona Ardealului). I-a interesat linia „clasică” folclorică a secolului 20 (Bartók, Stravinski, Messiaen, Enescu), având totodată contacte (mai mult sau mai puțin pasagere) cu expresionismul schönbergian, cu serialismul, cu matematica sau cu texturile polonezilor contemporani. Dacă creația lor poate fi definită global printr-o expresie relativ vagă – precum esențializarea structurilor muzical-folclorice – tipologiile individuale pot releva nete diferențieri stilistice. De altminteri, asupra creației lui Glodeanu și Moldovan există deja o perspectivă completă, din păcate datorită morții lor timpurii, iar C.D.Georgescu este stabilit de peste 20 de ani în Germania.

Pentru el, economia maximă de mijloace înseamnă lucrul cu motive folclorice scurte, eventual extrase din surse arhaice (nu doar românești, ci și, bunăoară, semnale de corn din Alpi). În piesa orchestrală *Motive maramureșene* (1963), citatul folcloric se rezumă la un pentacord lidian, un motiv din Oaș etc., iar în *Jocuri* (ciclu de 10 piese simfonice, 1962-1980, care exploatează ambiguitatea titlului, pe de o parte sensul său ludic, pe de alta înțelesul de dans popular) sunt evocate „arhetipuri” folclorice ale unor dansuri din Bihor și Maramureș¹²⁶. Tot din creația orală populară, compozitorul extrage alte tehnici, precum ornamentarea realizată de variante simultane ale unei scheme de bază sau un aleatorism controlat (casete cu notație aleatorică). Nu este inutil de menționat nici o anumită înrudire estetică cu alți doi colegi de generație, Octavian Nemescu și Corneliu Cezar, pregnantă bunăoară în piesa electronică *Studii atemporale* (1980), prin etosul sugerat de practicile incantatorii orientale, dar existând și în straturile subterane ale folclorului românesc, prin insistența pe „arhetipuri” în accepțiunea de modele simple (acordul major), pe sunete naturale sau de alură „cosmică”¹²⁷.

Revenind însă la scrisul muzicologic al lui C.D.Georgescu, acesta nu poate decât să stârnească o entuziastă admirație. Are darul de a capta „fînța” subiectului supus analizei, fie că este arhetipul, fie că este un portret al unui coleg compozitor sau o analiză – structurală, estetică, psihologică – a unor lucrări sau curente muzicale. Intuiția extraordinară a muzicianului, dublată de un bagaj cultural rareori întâlnit printre noi, provoacă pagini memorabile ale muzicologiei românești.

---

¹²⁶ V. Dan Scurtulescu, *Corneliu Dan Georgescu, Portrait*, în „Muzica”, nr. 11, 1982, p. 35-49.

¹²⁷ Ibidem.